

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

סוגיות במנהג, באמנות ובתרבות החומרית של חגי ישראל - 12830

תאריך עדכון אחרון 27-02-2014

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: פולקלור ותרבות עממית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 3

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' שלום צבר

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Sabar@mscc.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ג' 12:30-11:30 ועפ"י קביעה מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בקורס זה נחקור את לוח השנה היהודי וחגי ישראל בראי הפולקלור, תרבות חומרית ואמנות עממית. נבדוק את מקורותיהם וגלגוליהם של חגים מרכזיים - בעיקר חגי חודש תשרי ועד חג החנוכה, וכיצד החפצים שנוצרו עבורם מעידים על תולדות החג, מגמות, אידיאולוגיות, וקשרים והשפעה של התרבויות בצופן פעלו הקהילות.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

דרישות נוכחות (%) :

85

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה ודיון

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

ראו בתאור הכללי של הקורס לעיל

חומר חובה לקריאה:

קריאות חומר החובה יינתנו מתוך הרשימה הביבליוגרפית בסעיף הבא.

חומר לקריאה נוספת:

א) אמנות יהודית, אמנות עממית ותרבות חומרית בקהילות ישראל

בנז'מין, חיה. אוסף שטיגליץ : יצירות מופת באמנות היהודית, ירושלים: מוזיאון ישראל,

הנגבי, זוהר ויניב ברכה. אפגניסטאן: בית הכנסת והבית היהודי, ירושלים: המרכז לאמנות יהודית, 1991.

מוזיאון ישראל, חיי היהודים במארוקו, בער' אביבה מולר-לנצט, ירושלים 1973.

מוזיאון ישראל. יהודי הודו: בני ישראל, קוצ'יני, בגדאדים, בער' ערפה סלפק, ירושלים, 1995.

-
- מוזיאון ישראל. יהודי כורדיסטאן: אורח חיים, מסורת ואמנות, בער' אורה שוורץ-בארי, ירושלים 1981.
- מוזיאון ישראל. יהודי ספרד באימפריה העות'מאנית: פרקים בתרבותם החומרית, בער' אסתר יוהס, ירושלים.
- מוזיאון ישראל. יהודי תימן: אלפיים שנות תרבות ומסורת, בער' אסתר מוצ'בסקי-שנפר, ירושלים: מוזיאון ישראל, 2000.
- מוזיאון ישראל, אמנות ואומנות בארץ-ישראל במאה הי"ט, בער' יונה פישר, ירושלים 1979.
- מישורי, אליק. תולדות האמנות: מבוא כללי, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, תש"ס.
- נרקיס, בצלאל. כתבי-יד עבריים מצוירים, ירושלים: כתר, 1984.
- פרנקל, ג' מגזרת נייר: אמנות יהודית עממית, גבעתיים 1983.
- צבר, שלום. "לבחינת השוני ביחס של הספרדים ושל האשכנזים לאמנות חזותית בארץ-ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית," פעמים 56 (תשנ"ג), עמ' 75-105.
- רות, בצלאל (עור'). האמנות היהודית, תל-אביב 1974.
- שחר, ישעיהו. אוסף פויכטונגר - מסורת ואמנות יהודית, ירושלים: מוזיאון ישראל, 1971.
- Altschuler, David, ed. *The Precious Legacy. Judaic Treasures from Czechoslovak State Collections*, New York, 1973.
- Bialer, Y. L. *Jewish Life in Art and Tradition*, Jerusalem: Hechal Shlomo 1980.
- Cohen, Richard. *Jewish Icons*, Berkeley and Los Angeles 1998.
- Cohen-Grossman, Grace. *Jewish Art*, Southport, Conn. 1995.
- Dorson, Richard M. ed. "Material Culture: Folk Crafts, Folk Art, Folk Architecture, Folk Costume." In *Folklore and Folklife: An introduction*, Chicago 1972, pp. 233-323.
- Metzger, Mendel and Thérèse. *Jewish Life in the Middle Ages*, New York 1982.
- Sed-Rajna, Gabrielle. *Jewish Art*, New York: H. N. Abrams 1997.
- Shadur, Joseph and Yehudit. *Traditional Jewish Papercuts: An Inner World of Art and Symbol*, Hanover, NH 2002.
- Ungerleider, Joy. *Jewish Folk Art from Biblical Days to Modern Times*, New York 1986.

(ב) מעגל השנה - מנהגים ופולקלור בקהילות ישראל

בן שמחון, רפאל. יהדות המגרב: מסורות ומנהגים במחזור השנה, ירושלים תשנ"ח.

בראואר, אריך. יהודי כורדיסטאן - מחקר אתנולוגי, ירושלים 1947.

דנקנר, אמנון וטרטקובר, דוד. איפה היינו ומה עשינו, ירושלים 1996.

הכהן, מנחם ודבורה, עור' חגים ומועדים, ירושלים, 1978-1992
[חמישה כרכים המכילים מאמרים רבים על החגים השונים].

ואהרמן, נחום. חגי ישראל ומועדיו: מנהגיהם וסמליהם, ירושלים תשכ"ז.

וסרטיל, אשר. ער' ילקוט מנהגים: ממנהגיהם של שבטי ישראל, ירושלים: משרד החינוך והתרבות, תשנ"ו.

יערי, אברהם. תולדות חג שמחת-תורה: השתלשלות מנהגיו בתפוצות ישראל לדורותיהן, ירושלים תשכ"ד.

לביא, עליזה (עור'), תפילת נשים: פסיפס נשי של תפילות וסיפורים, תל אביב: ידיעות אחרונות, 2005

לוינסקי, יו"ט, עור' ספר המועדים: פרשת מועדי ישראל, ערכם, גילוייהם, והשפעת בחיי עם ישראל ובספרותו מימי קדם ועד היום הזה, תל-אביב: דביר, תשי"ז-תשכ"ח.
[שמונה כרכים המכילים מקורות וחומר פולקלורי עשיר על החגים].

לוינסקי, יום-טוב. אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, תל אביב 1975 (2 כרכים).

ליכט, י"ש, ער'. מועדי ישראל: זמנים ומועדים בתקופת המקרא ובימי בית-שני, ירושלים: ספריית האנציקלופדיה המקראית, 1998.

צבר, שלום (ואחרים). מעגל החיים [של קהילות ישראל במזרח במאות ה-19 וה-20], ירושלים תשס"ו.

קפאח, יוסף. הליכות תימן: חיי היהודים בצנעא ובנותיה, ירושלים 2002.

רפל, יואל. מועדי ישראל: אנציקלופדיה שימושית לשבת ולחג, תל-אביב 1990.

שפרבר, דניאל. מנהגי ישראל, כרכים א-ח, ירושלים תש"ן-תשס"ז (מאמרים שונים בנושאי מנהגי שבת; עפ"י המפתח ותוכן העניינים).

תבורי, יוסף. מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים תשנ"ה.

Bar-Itzhak, Haya, ed. Encyclopedia of Jewish Folklore and Traditions, 2 vols. New York, 2012. (ביבליוגרפיה +) בולטים קדושה תשמישי או /ו החגים על רבים ערכים -

Goodman, Philip, ed. *The Rosh Hashanah Anthology*, Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1970. [In the same series: *Goodman - The Yom Kippur Anthology*; *The Yom Kippur Anthology*; *The Sukkot and Simhat Torah Anthology*; *The Hanukkah Anthology*; *The Purim Anthology*, *The Passover Anthology*; *The Shavuot Anthology* - האמור בחג הקשורה האמנות על פרק יש כרך בכל -

Lauterbach, Jacob Z. "The Ritual for the Kapparat Ceremony." In: *Studies in Jewish Custom and Folklore*, New York, 1970, pp. 133-142.

----- . "Tashlik: A Study in Jewish Ceremonies." In: *Rabbinic Essays*, Cincinnati, 1951, pp. 299-433.

ג) מעגל השנה - אמנות ותרבות חומרית

גולניצקי, השיל. במחזור הימים: מועד וחול ובפולקלור היהודי, חיפה תשכ"ז.

גרוסמן, חיים . "הדליקו נרות חנוכה רבים": לתולדותיה של מנורת החנוכה הישראלית בימי מנדט ובעשורים ראשונים של ימי המדינה, "מועד, טז (תשסו), עמ' 89-113.

----- . "יהודה המכבי מתגייס לצה"ל": דמות יהודה המכבי וביטוייה החזותיים באמנות השימושית, "מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, כב (תשס"ג), עמ' 142-123.

----- . "כרזות יום העצמאות בעשור הראשון למדינה: לתולדות מבע חזותי של קוד ממסדי, "גשר 151 (תשס"ו), עמ' 64-87.

----- . "צבא הגדה לישראל": דמות חייל ומראה צבא בהגדה של פסח, "מועד טו (תשס"ה), עמ' 197-217.

הראל-חושן, ש' (עור'). *אוצרות גנוזים: אוספי אמנות יהודית מגליציה מהמוזיאון לאתנוגרפיה ולאומנויות בלבוב, קטלוג תערוכה, תל-אביב: בית התפוצות, תשנ"ד.*

כנען-קדר, נורית. *ארץ חפץ: אומנות ועיצוב במתכת בשני העשורים הראשונים למדינה: מאוסף ויקי בן ציוני, תל-אביב, מוזיאון ארץ-ישראל 2006.*

מוזיאון ארץ ישראל. הוד והדר: טקסי הריבונות הישראלית: 1948-1956, תל אביב 2001.

מוזיאון ארץ-ישראל. משכית - מארג מקומי, בער' בתיה דונר, תל-אביב 2003.

מוזיאון ישראל. אדריכלות במנורת-החנוכה, בער' סוזן לנדאו, ירושלים תשל"ט.

מוזיאון ישראל. וולפרט וגומבל: חלוצי הצורפות המודרנית בישראל, בער' שרון וייזר-פרגוסון, ירושלים 2012.

משרד החינוך, התרבות והספורט. *כרזות יום העצמאות: דימויים, סמלים נושאים וערכים, ירושלים: משרד החינוך, אגף המרכזים הפדגוגיים, [1998].*

מוזיאון ארץ-ישראל. הדגלים של שמחת תורה: מן האמנות היהודית העממית לתרבות העברית ישראלית, בער' ניצה בהרוזי, תל-אביב, תשע"ב 2012.

נרקיס, מ' "ראשיתו של ההדס לבשמים, " ארץ ישראל, כרך ו ("ספר נרקיס"), ירושלים תשכ"א, עמ' 198-189.

----- .מנורת החנוכה, ירושלים: בני בצלאל, 1939.

סמית', אלן. "איחולים מאמונה: גלויות ראש השנה של יהדות ארצות הברית בראשית המאה העשרים," מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, כז (תשע"א), עמ' 155-181.

פנחס, עידית. "מנורת חנוכה מבגדאד: אספקלריה ליחסי יהודים-מוסלמים," בתוך: בין יהדות לאסלאם בראי האמנות, בער' שלום צבר, ירושלים, תשנ"ה, עמ' 44-48.

פרידברג, חיה. "עיצוב תשמישי מצוה בימינו," מחניים, 11/ב (תשנ"ה) עמ' 239-230.

צבר, ש' "גבורת המכבים באמנות היהודית של ימי-הביניים ותקופת הרנסאנס," ימי בית חשמונאי, בער' ד' עמית וח' אשל, ירושלים, תשנ"ו, עמ' 290-277.

----- . "לתולדות מנהג משלוח כרטיסי "שנה טובה" והתפתחותו האמנותית," מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, יט-כ, תשנ"ח, עמ' 110-85.

----- . "לתולדותיו של הדגל לשמחת תורה: מסמל דתי לסמל לאומי ובחזרה." בתוך: הדגלים של שמחת תורה... מוזיאון ארץ ישראל (לעיל), עמ' 27-8.

----- . "בין פולין לגרמניה: טקסים יהודיים בגלויות מאוירות מראשית המאה העשרים," מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי כז (תשע"א), עמ' 154-119.

----- . "סקירת הספרות על גלויות וכרטיסי ברכה יהודיים," מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, כז (תשע"א), עמ' 269-290.

צבר, ש' וויזר, שרון. קשרתי לך כתרם - התחרות הבין לאומית לעיצוב יודאיקה, ירושלים 1996.

צור, מוקי (עו'). בשנה הבאה: "שנות טובות" מן הקיבוץ, גבעת חביבה תשס"ב.

צור, מוקי ויובל דניאלי (עו'). יוצאים בחדש האביב: פסח ארץ-ישראל בהגדות מן הקיבוץ, ירושלים תשס"ד.

Braunstein Susan L. *Five Centuries of Hanukkah Lamps from The Jewish Museum: A Catalogue Raisonné*, New York: The Jewish Museum, 2005.

Gutmann, Joseph, ed. *Beauty in Holiness: Studies in Jewish Customs and Ceremonial Art*, New York 1970.

Ha'Tell, Aaron. *Lighting the Way to Freedom: Treasured Hanukkah Menorahs of*

Early Israel, Jerusalem: Devorah, 2006.

Heuberger, Georg and Anton Merk, eds. Moritz Daniel Oppenheim: Jewish Identity in 19th Century Art, Exhibition Catalog, Jüdisches Museum / Frankfurt am Main, 1999 (in German and English).

Sed-Rajna, Gabrielle. Le Mahzor Enluminé, Leiden 1983.

Shachar, Isaiah. The Jewish Year ("Iconography of Religions, XXIII, 3), Leiden 1975.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 30 %
הגשת עבודה 60 %
הגשת תרגילים 10 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: